

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2023.1.6>
УДК 791.52:37.091.64

Олена Росінська

Київський університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, Київ, 04212, Україна
 <https://orcid.org/0000-0003-4460-0668>
o.rosinska@kubg.edu.ua

ЖИТТЯ НА ГРАНІ: ГОСТРА ПРОБЛЕМАТИКА СЕРІАЛІВ ДЛЯ ПІДЛІТКІВ

Об'єктом дослідження є серіали для підлітків як особливий вид художньо-освітнього контенту, що, розважаючи, порушує серйозні особистісні та соціальні проблеми. Матеріалом для дослідження є серіали «13 причин чому» (США, 2017), «Перші ластівки» (Україна, 2019), «Зберігай спокій» (Польща, 2022), «Червона троянда» (Велика Британія, 2023), у яких порушено проблему суїциду чи смерті підлітка, булінгу тощо. Ці серіали об'єднані спільним колом порушуваних проблем, що дає можливість проаналізувати подібність прийомів, образів і конфліктів при розв'язанні цих проблем. Також вивчення реакції медіа на цей контент дає змогу констатувати наявність активної громадської реакції, відзначити вплив серіалів для підлітків на їхню поведінку в реальному житті та мережах.

Мета дослідження полягала у визначенні особливих медійних наративів, аналізі специфіки образів у серіалах, що відбивають проблеми підлітків як складні психологічні та соціальні. Для реалізації цієї мети було здійснено глибокий контент-аналіз, а також порівняльний і наративний аналіз.

Результати дослідження доводять, що з огляду на особливі запити цільової аудиторії цього контенту своєрідним чином визначається проблематика, сценарні ходи, образи персонажів тощо. Деякі проблеми, висвітлені в серіалах для підлітків, шокують дорослу аудиторію і викликають активну реакцію медіа. Наприклад, після серіалу «13 причин чому» медіа писали про збільшення кількості запитів про самогубство в пошуковій системі Google і обговорювали питання щодо шкоди чи користі порушення настільки болючих питань у такому форматі.

Загалом фільмовий контент є досить потужним інструментом впливу на суспільну свідомість, особливо на глядачів такого віку, що зумовлює потребу аналізувати образи, наративи й проблеми молодіжного кіно. Зокрема в дослідженні ми прагнули показати, що за однією соціально важливою проблемою в серіалах ховають ще більші, котрі зачіпають кожного підлітка, а також батьків підлітків, тому актуальність дослідження такого контенту незаперечна.

Ключові слова: серіал; медіа-контент; проблеми підлітків; наратив.

Постановка проблеми. Питання дослідження українських молодіжних серіалів у контексті вивчення відповідного контенту, створюваного в інших країнах, є надзвичайно актуальним, і передусім тому, що український кінематограф, який почав розвиватися в останні десятиліття, демонструє відкритість до художніх пошуків у різних напрямках, а український глядач демонструє потужний запит на фільми різних жанрів. Крім того, молодіжний фільмовий контент є важливим у сенсі його багатофункціональності, про що ми будемо говорити далі.

Мета дослідження: визначення особливих медійних наративів, аналіз специфіки образів у серіалах, що відбивають проблеми підлітків як складні психологічні та соціальні.

Завдання дослідження: визначити площину медіапсихологічного дослідження проблемності в молодіжних серіалах; визначити типологію проблем молоді, спільність висвітлюваних проблем у серіалах для підлітків різних країн.

Матеріал дослідження: серіали «13 причин чому» / «13 reasons why» (США, 2017), «Перші ластівки» (Україна, 2020), «Зберігай спокій» /

«Zachowaj spokój» (Польща, 2022), «Червона троянда» / «Red rose» (Англія, 2023), що об'єднані тематикою смерті серед підлітків, суїциду, булінгу в школі.

Методологічна основа дослідження: контент-аналіз, методи аналізу, порівняння і синтезу, наративний аналіз.

Теоретичне підґрунтя. У сучасному українському медіадискурсі проблемі вивчення підліткових і молодіжних серіалів не приділено достатньої уваги, однак констатувалося значення фільмового контенту у формуванні ціннісних установок підлітків та молоді, що є його важливим завданням. Цей аспект аналізували, наприклад, О. Ануфрієва (2010), О. Кузьменко (2012), Т. Ліхневська (2012), Т. Черкашина і В. Ващенко (2019), І. Цілінко і І. Целинко (2019). Як правило, дослідники доводять важливість медійного контенту, зокрема фільмового, у процесі формування ціннісних установок молоді, формування моделей поведінки, однак в Україні практично відсутні цілісні чи проблемні дослідження серіального контенту для підлітків як специфічного медійного матеріалу, що доступний достатньо широкій аудиторії.

У польському медіадискурсі традиція дослідження фільму, зокрема молодіжного, більш ґрунтовна: багато уваги приділяється типології проблем молодіжних і підліткових серіалів, дискусії щодо природи впливу такого контенту на формування моделей поведінки молоді, вивчається специфіка образів фільмів і серіалів для молодого покоління. Дослідники акцентують, що серіал як поширене популярне явище, частина попкультури впливає на широкі маси, тому ігнорувати його значення не варто. Так, Вітольд Якубовський зазначає: «Частина суспільства схильна деградувати попкультуру та недооцінювати її силу. Проте вона присутня в повсякденному житті людей, і, що більш важливо, вона формує їх і надає сенсу їхньому світу, у якому вони функціонують» (2020, с. 93). З цією думкою цілком погоджується польський дослідник Збішек Мелосік, зауважуючи, що такі фільми мають важливе виховне значення: «ігнорування популярної культури рівносильне ігноруванню молоді та неминуче призводить до ігнорування молоддю педагогіки, а <...> популярна культура (а разом із нею ЗМІ) може бути платформою для педагогічної діяльності» (2012, с. 48), причому виховання відбувається ненав'язливо, не через повчання, а через співпереживання, емоційний катарсис, зацікавленість сюжетом і персонажами. Створення проблемного фільмового контенту для молоді дає змогу вирівняти розрив, що виникає між світом дорослих очікувань та прагненнями молодих, як зазначає також автор, «прірва між реальністю підлітків і реальністю, яка існує в головах педагогів, стає все більшою і більшою», тому саме ненав'язливе порушення дуже складних питань допомагає взагалі не уникнути такого обговорення (2012, с. 40).

Для молодої людини дуже важливо споживати контент, який дає простір для роздумів, переживань, створює можливість подивитися на власні психологічні проблеми з іншого боку. Анна Вишнеvsька зазначає: «Це надзвичайно важливо в підлітковому віці, коли молода людина шукає прийняття та розуміння, розуміння та приналежності до групи» (2007, с. 185–186). Очікується, що телепродукція документуватиме мрії, соціальні прагнення і життєвий досвід. При цьому має бути підданий аналізу й інший бік такого контенту — видовищність, що виявляється на рівні добору як акторів для втілення характерів, вибору локацій, так і сюжетних ходів, що мають приваблювати глядача й «затягувати» (наприклад, елементи містики в серіалах «13 причин чому» та «Червона троянда»). Сьогоднішній глядач має широкий вибір медіаматеріалів для перегляду, більшість із них навантажена візуально й емоційно, тому у світлі цієї конкуренції без додаткового сюжетного та візуального наповнення просувати фільми для підлітків і молоді неможливо. Пауліна Вержба назвала це явище візуальною революцією, оскільки, як вона пояснює, «мешканці західних країн живуть у суспільстві нескінченних

видовищ» (2015, с. 32). Так, творці серіалу «Червона троянда» привертають увагу незвичною графікою небезпечного онлайн-додатка.

Фото 1. Кадр із фільму «Червона троянда» (2023)

Цілком зрозуміло за сюжетом, що саме візуальна незвичність додатка привертає увагу, адже тут використано символічні, типові для культури образи троянди, воріт саду як входу в райське життя. Також цілком спрацьовує ще один маніпулятивний механізм — запрошення надходять від знайомих у вигляді покликання, тобто підліток почувається в безпеці, оскільки інші цим користуються. Однак, повертаючись до питання візуальних прийомів чи елементів містики в сюжеті, варто зазначити, що це ніяк не знижує сприйнятності проблемного поля фільмів, навпаки, привертає увагу й занурює в емоційні переживання.

Сьюзан Беррідж у публікації «Особисті проблеми та проблеми жінок: епізодичні розповіді про сексуальне насильство в американських підліткових драматичних серіалах» досліджує відображення в підлітковому серіалі сексуального насильства, що є актуальним, оскільки в цьому віці настає період статевого дозрівання, що не завжди відповідає рівню дозрівання психологічного, а це часто призводить до девіацій у поведінці. Авторка зазначає:

Підліткові телевізійні драматичні серіали в основному стурбовані питаннями сексуальності, оскільки герої-підлітки поступово дорослішають. Їхнє статеве дозрівання є ключовим у відзначенні переходу від дитинства до дорослого життя, і жанр часто наголошує на важливих моментах у цьому розвитку, таких як перші поцілунки, побачення та/або сексуальний досвід. У сексуальній культурі цього жанру представлення сексуального насильства є звичайним явищем. (С. Беррідж, 2011)

Увага в публікації зосереджена на показі сексуального насильства в медіа між 1990 і 2008 роками. Для досліджуваних у цій статті проблем питання сексуальності також важливе, адже саме ці переживання часто штовхають підлітків до агресії, однак на них увагу зосереджено не буде, оскільки це стане матеріалом окремого дослідження.

А. Свавїтрі та Д. Рочмаваті (2018) приділяють увагу вивченню природи соціальних конфліктів, відображених у молодіжному серіалі «13 причин чому», розглядаючи їх як конфлікти між людиною і людиною, людиною і середовищем. Порушену в серіалі проблему підліткового суїциду проаналізовано в дослідженні Еви-Рози Шаффер «Огляд ефекту Вернера та зображень суїциду: “13 причин чому”» (2018). Авторка, зокрема посилаючись на цілий ряд досліджень, доводить, що обговорення проблем суїциду важливе для виявлення таких настроїв, але натомість воно може й спровокувати зараження.

Отже, як можна переконалися, останнім часом дослідження молодіжного фільмового контенту активізувалося, що тим більше актуально для українського медіасередовища, у якому ці рухи тільки починаються, зокрема після виходу серіалу «Перші ластівки». Відсутність комплексних досліджень у цій проблематиці спонукає до пошуків спільних наративів у молодіжному й підлітковому кіно, що знімається в різних країнах.

Для розуміння впливу фільмового контенту на глядача важливо звернутися не тільки до наукових досліджень, а й до рецепції щодо серіалів у медіа, на відкритих інтернет-платформах, що розміщували рецензії, відгуки про аналізовані серіали чи окреслюють певні небажані ефекти від впливу на глядачів. Наприклад, Е. Шаффер посилається на дослідження, яке вказує, що після виходу фільму пошуки в Google стосовно суїциду та його запобігання зросли на 19 %, тому неможливо однозначно сказати, чи фільм запобігає самогубству, чи загострює відповідні настрої. У цілому в публікації всебічно розглянуто небезпечність медійної актуалізації проблем самогубства, порушено тему можливого шкідливого або неоднозначного впливу фільмів на цю тему у небезпеки соціальних тригерів (Шаффер, 2018).

Так, у 2019 році видання *The Hollywood Reporter* процитувало заяву *Netflix*:

Готуючись до запуску третього сезону наприкінці цього літа, ми пам'ятали про наявну дискусію щодо шоу. Тож за порадою медичних експертів, зокрема докторки Крістін Мутьє, головної лікарки Американського фонду запобігання самогубствам, ми разом із шоураннером Браяном Йоркі та продюсерами вирішили відредагувати сцену з першого сезону, у якій Ханна покінчила з собою. (Goldberg, 2019)

До цього інші медіа також застерігали, що сцена занадто реалістична. В українському онлайн-виданні «Ліза» журналістка Слава Савельєва висловила думку про те, що комерційний успіх убив основну художню та змістову ідею серіалу «13 причин чому», оскільки другий, третій і четвертий сезони нівелювали історію про страждання Ханни через булінг та самотність:

Команда серіалу, яка раніше заявляла, що збирається боротися з підлітковими самогубствами, цькуванням та наслідками цькування, зробила все, щоб наприкінці серіалу глядачі геть-чисто забули про Ханну Бейкер, з якої почалася історія, а деякі — навіть не злюбили героїню. Що ж, Брайан і Діана, дякую за руйнування відмінного серіалу і вагон віктимблеймінгу. (Савельєва, 2019)

Натомість після перегляду другого сезону складається враження, що творці вирішили зреагувати на закиди ЗМІ після першого сезону й вирівняти баланс в історії Ханни Бейкер, адже в першому сезоні був створений романтичний образ невинної жертви, що страждала від байдужості світу, жорстокості й брехні інших підлітків. Натомість другий сезон робить усіх персонажів більш об'ємними, показує, що в кожного з них були свої страждання, і вони також піддавалися знущанню з боку інших, відчували байдужість батьків, боялися бути не прийнятими оточенням. Кожен підліток постає в усій складності своїх переживань. Також у другому й третьому сезонах звучить прямий заклик не вдаватися до самогубства, а звертатися по допомогу, не дивитися серіал на самоті, обговорювати свої переживання з іншими. До речі, у серіалах «13 причин чому» і «Перші ластівки» наприкінці кожної серії на екран виводиться інформація про те, куди можна звернутися в складній психологічній ситуації. Це ще раз демонструє спрямування такого контенту на психологічну підтримку глядачів певної вікової категорії. В одному з інтерв'ю творці серіалу «Перші ластівки» вказали, що надихалися серіалом «13 причин чому», але це цілком своєрідний контент на національному ґрунті (Медіаняня, 2019).

Фото 2. Кадр із серіалу «13 причин чому»

Щодо українського серіалу «Перші ластівки» журналіст Костянтин Воздвиженський зазначив: він знятий після досить гучного обговорення в медіа шкідливого впливу онлайн-гри «Синій кит» і є відображенням панічних реакцій українського суспільства на інформацію про гру. Автор високо оцінив серіал:

А ось серіал «Перші ластівки», що стартував на «Новому» в кінці листопада, — це про проблеми

тут і зараз. Режисери «Ластівок» вибрали доволі цікавий наратив: вони відмовилися від картинки, де всі діти хороші, але можуть трапитися кілька «важких підлітків» (термін радянської педагогіки), але й не скотилися в «чорнуху», яка була властива фільмам часів перебудови чи серіалу російської арт-хаусної режисерки Валерії Гай-Германіки, де всі герої статично погані. У серіалі українського виробництва йдеться про те, що слід шукати причини, які роблять підлітків конфліктними й агресивними чи, навпаки, замкненими й схильними до суїциду. І проблеми ці зовсім не в інтернеті, а в сім'ї та школі, які, звісно ж, заперечуватимуть це до останнього. (Воздвиженський, 2019)

І саме завдяки гостроті, неординарності, на думку журналіста, серіал «Перші ластівки» може бути характеризований як «доволі смілива спроба серйозної розмови через художній фільм» (Воздвиженський, 2019).

Серіал «Перші ластівки» відразу привернув увагу глядачів, причому і підлітків, і батьків, чому сприяли реальні життєві історії, що лягли в основу сюжету. Так, команда «Жіночого консорціуму України» пише:

За ініціативою Туніка (режисер), у сюжеті використовували реальні історії і типажі. Ними з проектом поділилася громадська організація «Ла Страда», до якої звертаються люди по термінову психологічну допомогу. Також автори їздили по школах і на умовах анонімності брали інтерв'ю у підлітків. Тунік стверджує, що «Перші ластівки» — це на 80 відсотків художня драма, і на 20 відсотків заснована на реальних фактах історія. Автори хотіли створити актуальний продукт, який порушив би табу йовані для телеефіру теми. (Виходить український серіал..., 2019)

Об'єднання також підкреслює, що з огляду на статистику самогубств серед підлітків в Україні ця проблема є нагальною й про неї треба говорити, тому важливою аудиторією проекту мають бути батьки підлітків. Просвітницька місія фільму може бути доведена ще одним прикладом: у першій же серії «Перших ластівок» слідчий поліції, мати одного з героїв-підлітків, розповідає батькам школярів про ознаки, за якими можна впізнати кризовий стан дитини. Тобто через серіальний контент здійснюється медіаосвіта цільової аудиторії.

Польський серіал «Зберігай спокій» дещо відрізняється за рівнем відображення проблем і специфікою сюжету, однак тим помітніше буде в аналізі, що в ньому, хоч і пунктирно, накреслені ті самі проблеми підліткового віку — недовіра до батьків, самотність, ризик піддатися впливові, наркотики.

Фото 3. Кадр із фільму «Перші ластівки» (сезон 1, серія 1)

Наприклад, у рецензії сайту PPE.pl зазначено: «Досить специфічно тут показаний спосіб життя молоді, який іноді здається неприродним, навіть костюмованим. Шкода, адже конфлікт між молодими людьми та батьками, також пов'язаний з недовірою один до одного, досить грамотно побудований» (Зоховскі, 2022). В інших рецензіях польських медіа на фільм ідеться і про дорослішання, межу батьківської опіки, тобто актуалізується така складна зона дитячо-батьківських відносин, у якій традиційно створюється найбільше напруження. Однак якщо в українському й американському серіалах розрив між батьками і підлітками показаний як катастрофічний, то в польському проблема окреслена через показ виходу — розуміння й терпіння, взаємодопомогу, що знижує проблемне напруження, але водночас, здається, знижує і рівень зацікавлення глядача-підлітка цим контентом.

Фото 4. Кадр із фільму «Зберігай спокій»

Докладніше про підлітково-батьківські відносини можна прочитати в дослідженні Мартіни Пловушинської щодо «13 причин чому» (Пловушинська, 2022).

Ще однією глибокою проблемою, розкритою в аналізованих серіалах, є проблема булінгу. Загалом проблемі підліткового булінгу присвячений цілий ряд досліджень педагогічної науки, з-поміж яких можна виокремити роботу Людмили Лушпай, де описано окремі види булінгу: фізичний, психологічний, кібербулінг, тобто агресивна поведінка у віртуальному світі, спрямована на окрему особу (Лушпай, 2010). Проблему кібербулінгу дослідила Ірина Лубенець і зауважила, що «причини булінгу та кібербулінгу загалом схожі: схильність до агресії та хибне уявлення про

допустимість агресивної поведінки у суспільстві; наявність комплексу неповноцінності, що включає також заздрість і образи за успіхи інших» тощо (2016, с. 186). Психологічні особливості підлітків — учасників булінгу дослідили Марина Кононова і Лариса Перетятко (2022), зауваживши, наскільки анонімність допомагає агресору активніше впливати на жертву, а контент в інтернеті стає додатковим тригером і можливістю для цькування.

Проблема булінгу в школі й у цілому в середовищі підлітків актуалізована в усіх чотирьох серіалах, хоча в «Зберігай спокій» вона яскравіше показана не через образ підлітка, а на прикладі маленької дівчинки, яку цькують через невдалий жарт учителя. Однак показано й те, як підліткове середовище диктує свої жорсткі закони.

У серіалах велику увагу приділено проблемі кібербулінгу, впливу витоку особистої інформації в загальний доступ, цькуванню через цю інформацію, використанню спотвореного обробленого контенту як чинника впливу. Крізь призму руйнівного ефекту від соцмереж та ігор, що стають важелем психологічного впливу, цю проблему розкрито в серіалі 2022 року «Червона троянда», про який медіа говорять як про новий формат кіно для підлітків. Наприклад, Надіра Гоффі пише:

Але між ними багато відбувається, що вказує на оновлений розвиток мікржанру екранного життя, який зосереджується на наративах, які розповідаються майже виключно через екран комп'ютера та телефону. Ось як зазвичай відбувається історія: підліток завантажує злий додаток, заходить на злий вебсайт або натискає зле посилення; зловмисники використовують камеру та мікрофон пристрою як метод спостереження; кіберпереслідувачі використовують таке стеження, щоб завдати шкоди підлітку. (2023)

Фото 5. Кадр із фільму «Червона троянда» (2023)

Деякі рецензенти порівнюють серіал із «Чорним дзеркалом» і зауважують, що це страшне попередження про те, як далеко зайшло людство. Шеннон Коннеллан пише в рецензії для *Mashable*: «Червона троянда витрачає час, щоб розглянути серйозні теми горя, смерті, класу, сім'ї, дружби та раннього дорослого життя, і все це в той час, як наші головні герої переживають технічний кошмар, який змушує вас кинути свій телефон у море» (2023). Отже, і дослідники-науковці, і медійники констатують значну роль фільмового матеріалу в питаннях просвіти підлітків та батьків, порушенні важливих вікових соціальних питань, які не можна замовчувати, але про які важко говорити, балансуючи на грані між користю й шкодою, намагаючись не створити соціально небажаних і деструктивних сценаріїв поведінки.

У подальшому викладі систематизовано порушені в серіалах проблеми, ключові образи й ситуації, через які ці проблеми розкриваються. Таблиця 1 узагальнено представляє порушені в аналізованих підліткових серіалах проблеми.

Таблиця 1

Проблема	«13 причин чому»	«Перші ластівки»	«Зберігай спокій»	«Червона троянда»
Смерть підлітка	+	+	+	+
Самогубство і його наслідки	+	+		+
Булінг	+	+		+
Тиск оточення на формування власного образу	+	+	+	+
Недовіра до дорослих	+	+		
Приховування інформації від дорослих	+	+	+	+
Витік інформації в соцмережі	+	+	+	+
Кібербулінг	+	+	+	+
Шкідливі додатки		+		+
Гомосексуальність	+	+		

Із таблиці видно, що є проблеми, які висвітлені в усіх аналізованих серіалах, саме вони можуть бути схарактеризовані як першочергові, найбільш важливі при подальшому розгорнутому аналізі. У Таблиці 2 названі в попередній таблиці проблеми розкрито стосовно кожного серіалу докладно, з аналізом пов'язаних із проблемою персонажів і ситуацій.

Сучасні серіали для підлітків, отже, з одного боку, розкривають проблеми, що були знайомі їх ровесникам у всі часи (невпевненість у собі, прагнення завоювати популярність, різниця між бажаним і дійсним, страх перед майбутнім), з іншого боку, показують, що в новому цифровому світі ці проблеми можуть виявлятися в гіпертрофованому вигляді, впливати на життя, безповоротно міняючи його. Витік особистісної інформації в загальний доступ через месенджери та соцмережі стає потужним важелем для маніпуляцій поведінкою інших, їхніми життями і почуттями, завдає непоправної шкоди й може навіть відібрати життя.

Таблиця 2. Аналіз проблемних ситуацій і пов'язаних із ними образів

Серіал	Образ	Ситуація	Додаткові зауваження
Смерть підлітка, самогубство			
«13 причин чому»	Ханна Бейкер	У першому сезоні героїня вчиняє самогубство, залишивши касети, на яких згадує людей, що підштовхнули її до цього. Клей Дженсен, що кохав Ханну, слухає ці касети — таким чином історія дівчинки стає зрозумілою й відкриває приховане до цього часу	Реалістичну сцену самогубства творці серіалу видалили після тиску преси. Історія показує, наскільки дії одних людей можуть бути катастрофічними для інших. Поява Ханни в другому сезоні у вигляді привида штучно дає змогу сформувати думку, що якби Ханна не пішла з життя, її проблеми можна було вирішити. Такий сюжетний хід, як видається, був спричинений закидами до творців щодо романтизації суїциду
	Алекс Стандал	Вчиняє спробу самогубства, вистрілюючи собі в голову, але залишається живим, потім (у 2-му сезоні) намагається відновити в пам'яті події, що передували цій спробі	Історія Алекса, який шкодує про вчинене, має демонструвати, наскільки цінне людське життя й наскільки треба його берегти
	Тайлер Даун	Зі зброєю приходить до школи, щоб покарати кривдників, які принизили його фізично, планує сам учинити самогубство	Відображений стан підлітка, що не може впоратися із завданню моральною травмою. Розкрито проблему, що є досить частою для американських шкіл
«Перші ластівки»	Поліна	Дівчинка стрибає з даху на очах своїх кількох однокласників. Віртуальний «Друг» дає їй завдання, які вони виконують поодиноці. Поліна пережила знущання однокласників, не мала друзів	Історія самогубства пов'язана з проблемою кібербулінгу, а також переживанням відчуття самотності, знущання, завищених вимог дорослих
	Нік	Напоказ для відеоблогу імітує самогубство жартома	Проблема «хайпу» в соціальних мережах, що часто призводить до небезпеки
«Червона троянда»	Рошель	Після завантаження додатка «Червона троянда» в життя Рошель втручаються сторонні сили, що контролюють її й змушують страждати	У процесі розгортання сюжету стає зрозуміло, що йдеться не про самогубство, а про вбивство заради розваги закритої інтернет-спільноти
«Зберігай спокій»	Ігор	Ігор не є персонажем фільму, але його загадкова смерть, яку сприймають як нещасний випадок, впливає на всіх	Ця смерть стає однією ланкою в ланцюжку подій заплутаної історії, а також побіжно актуалізує проблему беззахисності підлітків перед маніпуляціями дорослих
Проблема булінгу			
«13 причин чому»	Ханна	Ханну піддають булінгу через розіслані фото	Причиною булінгу стають несхожість, слабкість, протистояння прийнятому в «зграї»
	Тайлер	З Тайлера знущаються, бо він не схожий на інших, здається слабшим	
«Перші ластівки»	Поліна	Поліну принижують на Дні знань привселюдно, псує її фотографії на стенді	Приниження перед іншими — глибока травма для підлітка. Поліну не приймають, бо вона відрізняється, добре вчиться тощо
	Катя Щаслива	З Каті сміються через її мову, бідний вигляд, невпевненість	
	Федя	Хлопця принижують через його орієнтацію	Чоловіче підліткове середовище показане досить жорстоким, конкурентним, це змушує хлопця приховувати все особисте
«Зберігай спокій»	Ясмiна	Через невдале висловлювання вчителя дівчинку цькують у школі та мережах	Конфлікт стає причиною страшних подій, на які вже неможливо впливати
«Червона троянда»	Джая	Джая зазнає насмішок, залишається поза товариством однокласників, бо здається їм химерною	Саме Джая допомагає іншим захистити себе, бо виявляється дуже розумною, володіє технологіями. Однокласники мають змогу побачити її з іншого боку
Тиск оточення на формування власного іміджу			
«13 причин чому»	Зак Демпсі	Зак приховує свої відносини з Ханною та приязненість до інших однокласників, щоб у колі спортсменів виглядати достатньо цинічним	Історія хлопця показує, що відмова від себе самого робить підлітка нещасним, а також завдає болю іншим
«Перші ластівки»	Федя	Хлопець приховує, ким він є, піддається навіть на шантаж	Тиск оточення може ламати долю людини
	Нік	Нік є турботливим братом і хорошим другом, але одягає маску циніка	Прагнення бути популярним змушує прикидатися кимось іншим
«Зберігай спокій»	Адам Барчик	Адам є одним для своєї родини і зовсім іншим у колі підлітків	Є прикладом поширеної форми поведінки в залежності від оточення
	Ясмiна	Маленька дівчинка, як виявляється, шантажує вчителя отриманими від матері сексуальними відео	Лінія не розгорнута, але проблема окреслена: перед кібербулінгом беззахисний кожен: і дитина, і дорослий
«Червона троянда»	Рошель	Дівчина погоджується на пропозиції незнайомця з онлайн-додатка й бере ошатний одяг, бо її одяг неприйнятний для вечірки однокласників	Ситуація показує, що беззахисним перед маніпуляціями може бути той, хто хоче відповідати запитам інших
Витік інформації в соцмережі та кібербулінг			
«13 причин чому»	Ханна і всі персонажі, пов'язані з касетами Ханни	Трагедія Ханни, розгорнута на 13-ти касетах, починається з оприлюднення особистих фотографій із побачення й звинувачень у необачній поведінці. Більшість боїться оприлюднення інформації, це породжує цілу низку катастрофічних подій	Витік інформації руйнує репутацію жертви кібербулінгу, зупинити поширення інформації неможливо, і це реальна загроза сучасного світу
	Брюс	Бажаючи врятувати репутацію, Брюс і його батько вчиняють досить агресивні дії	Прагнення приховати особисту інформацію стають потужним важелем маніпуляції
	Джессіка	Дівчина закривається від інформації, яку отримала про себе, боїться її витіку, готова мовчати, навіть завдаючи іншим шкоди, бо боїться, що її життя буде зруйноване остаточно	Страх перед непривабливою правдою, що руйнує життя. Також через історію Ханни актуалізується проблема сексуального насильства, яка потребує окремого розгляду
«Перші ластівки»	Катя, Федя, Поліна	Підлітки стають жертвами маніпулятора, який через соціальні мережі починає управляти ними, руйнувати їхні життя	Жертвою кібербулінгу можуть стати підлітки, що почуватимуться самотніми, не прийнятими іншими
	Нік	Хлопець хоче використати мережу для заробітку, щоб допомогти сестрі. Заради своєї мети він готовий навіть ображати інших	«Хайп» у соціальних мережах може бути проявом кібербулінгу
«Зберігай спокій»	Адам Барчик	Додатки в телефоні можуть використовуватися для стеження, як, наприклад, роблять батьки Адама. Також телефон може потрапити до рук злочинців і стати інструментом уведення в оману	Стирання межі між реальністю і віртуальним світом — сучасна медіапсихологічна проблема
	Учитель Ясмiни	Учитель стає жертвою шантажу й сам вдається до незаконних дій	Страх перед витіком інформації стає причиною смерті людей
«Червона троянда»	Рошель та інші підлітки	Підлітки стають жертвами додатка, що пропонує їм інший образ себе, інше життя, яскраве, небуденне	Інструментом впливу стає невпевненість у собі

Тісний інформаційний зв'язок робить особистісне суспільним, ще більше пов'язує людей між собою, але й робить більш самотніми, бо позірний образ стає важливішим, ніж реальний. Таким чином, аналізовані серіали передусім демонструють, що інформація стає найбільш потужним тригером, який впливає на інші проблеми підлітка.

Серіали для підлітків виявились важливим медійним інструментом взаємодії цифрового покоління підлітків із їхніми батьками й педагогами, іноді шокуючим контентом для дорослих, що, однак, дає їм можливість побачити тригерні зони їхніх дітей чи вихованців. Наприклад, персонаж-психолог у серіалі «13 причин чому» говорить: «Не кожній дитині я можу допомогти, не кожен звертається по допомогу», «Не всі говорять правду», — адже страх не бути зрозумілим для інших, навіть найближчих, досить сильний. Через такий популярний і доступний багатьом споживачам інформації контент створюється можливість привернути увагу не тільки до проблеми, а й до взаємної відповідальності у виборі способів вирішення проблеми:

Клей: Ти вбила себе і тобі було начхати.

Ханна: Мені було боляче, і я не думала про наслідки.

Клей: Ти вчинила жадливо, усе почалося з тебе. («13 причин чому», 2-й сезон)

Підсумовуючи, назвемо ті головні проблеми, на яких зосереджено увагу в серіалах для підлітків: самотність і невизнаність, соціальні мережі і формування образу себе самого, різниця між бажаним «Я» в очах інших і трансльованим іншими баченням, відсутність контакту з дорослими, протистояння, булінг і кібербулінг, витік особистісної інформації як найпотужніший тригер. Серіали можуть стати хорошим приводом для того, щоб розпочати складну розмову між поколіннями («Як нам їм допомогти, якщо вони з нами воюють?» («13 причин чому»)).

Варто зазначити, що в українському медіапросторі поява серіалу «Перші ластівки» була важливим кроком, потрібною для інформаційного простору актуалізацією важливих проблем. Медіа зразу це відзначили, наприклад, К. Воздвиженський зауважив розширення проблематики:

Проблематика небанальна: ми вперше на українському серіалі бачимо юнака-гея, і над ним не кепкують в стилі «95-го кварталу». Режисери прагнуть відобразити всю складність усвідомлення героєм своєї орієнтації, а головне, спроби її виявлення. <...> Автори фільму відводять їм [технологіям] достатньо місяця: стільки ж, скільки й у реальному житті. Ми бачимо пранки, відеоблоги, blacknet, хакерство та дівфайки — усе це справді становить вагомий складову життя сучасного підлітка. (Воздвиженський, 2019).

Українські серіали для дітей і підлітків можуть на сьогодні цілком бути рівноцінними подібному контенту, що знімається в інших країнах. Й оскільки актуалізовані в подібних серіалах проблеми надзвичайно актуальні, а такий контент важливий у контексті виховання та освіти через споживання інформації в легкій популярній формі, необхідність його дослідження незаперечна.

Покликання

- Ануфрієва, О. (2010). *Психологічні особливості впливу засобів масової інформації на структуру ціннісних орієнтацій студентської молоді* [Автореферат дисертації канд. психол. наук 19.00.05, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Виходить український серіал про насильство і підлітковий суїцид «Перші ластівки» (2019, 12 листопада). *Жіночий консорціум України*. https://wcu-network.org.ua/Zaxist_prav_dtei/news/Vixodit_ukrainskii_seral_pro_nasilstvo_pdltk_ovii_suicid_%C2%ABPersh_lastviki%C2%BB
- Воздвиженський, К. (2019, 27 грудня). «Перші ластівки». Твереза розмова замість істерик про «синього Китаю». *Texty.org.ua*. https://texty.org.ua/articles/98891/Persh_lastivky_Tvereza_rozmova_zamist_isteryk_pro-98891
- Кононова, М., & Перетятко, Л. (2022). Теоретичний аналіз психологічних особливостей підлітків — учасників булінгу та кібербулінгу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 3, 57–61. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.3.11>
- Кузьменко, О. (2012). Кіно як інструмент формування національної ідентичності. Український контекст. *Kultury wschodnioslowianskie oblicza i dialog*, 2, 66–75. <https://doi.org/10.14746/kw.2012.2.8>
- Ліхневська, Т. (2012). Шляхи та методи громадянського виховання американської молоді. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, 36, 338–342. <https://doi.org/10.1016/j.jphpro.2012.06.170>
- Лубенець, І. (2016). Кібернасильство (кібербулінг) серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, 3, 178–181.
- Лушпай, Л. (2010). Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення (на прикладі досвіду середніх загальноосвітніх шкіл Великої Британії). *Українознавчий альманах*, 4, 126–131.
- Медіаняна. (2019, 7 листопада). «Перші ластівки» як метод прорятунку підлітків від суїциду. «Новий канал» презентував свій перший гостросоціальний трилер. *Media Business Reports*. <https://mbr.com.ua/uk/news/mediananny/784-pervye-lastochki-kak-metod-spaseniya-podrostkov-ot-suicida-n>
- Савельєва, С. (2019, 30 серпня). Хто вбив серіал «13 причин чому» заради зайвої копійки. *Ліза*. <https://liza.ua/uk/stars/tv-shows/hto-ubil-serial-13-prichin-pochemu-radi-lishnej-kopecchki/>
- Цілінко, І., & Цілінко, І. (2019). Вплив мистецтва на моральні почутті особистості. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка*, 9, 135–143.
- Черкашина, Т., & Ващенко, В. (2019). Вплив кіно на поведінку і свідомість молоді. *Філософські обрії сьогодення. Збірник тез VII міжнародної науково-практичної конференції* (с. 27–29).
- Berridge, S. (2011). Personal Problems and Women Issues: Episodic sexual violence narratives in US teen drama series. *Feminist Media Studies*, 11(4), 467–481. <https://doi.org/10.1080/14680777.2011.555967>
- Connellan S. (2023, February 17). 'Red Rose' review: You'll think twice about downloading apps after this Netflix horror. *Mashable*. <https://mashable.com/article/red-rose-netflix-bbc-review>
- Goffi, N. (2023). The Horrifying Netflix Hit That Actually Gets Our Obsession With Our Phones. *Flipboard*. <https://slate.com/culture/2023/02/red-rose-bbc-netflix-phones.html?via=rss>
- Goldberg, L. (2019, July 15). Netflix Alters Graphic "13 Reasons Why" Suicide Scene After Controversy. *The Hollywood Reporter*. <https://www.hollywoodreporter.com/tv/tv-news/netflix-alters-graphic-13-reasons-why-suicide-scene-controversy-1224489>

- Jakubowski, W. (2020). Popkulturowe ilustracje utopii społecznych, czyli o edukacyjnym potencjale kultury popularnej. *Utopia i Edukacja*, 4, 91–107.
- Melosik, Z. (2012). Mass media, tożsamość i rekonstrukcja kultury współczesnej. W W. Skrzydlewski, S. Dylak. (Red.). *Media — Edukacja — Kultura* (s. 32–49).
- Płowuszyńska, M. (2022). Serial jako medium edukacyjne, chyli młodzież i rodzina w serialach “Euforia” i “13 powodów”. *Studia edukacyjne*, 66, 135–155. <http://cse.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2023/01/66.pdf>
- Schaffer, E. R. (2018). A Review of the Werther Effect and Depictions of Suicide: 13 Reasons Why. *UC Verced Undegraduate Reserch Journal*, 10(2), 1–19. <https://doi.org/10.5070/M4102038937>
- Syavitri, A., & Rochmawati, D. (2018, August 25). Social Conflicts of Hannah Baker of “13 reasons why” movie script. *The 4th National Conference on Language and Language Teaching. English Education Department Faculty of Teacher Training and Education* (pp. 38–46).
- Wierzba, P. (2015). Edukacja w czasach popkultury. Pedagogika kultury popularnej we współczesnej praktyce edukacyjnej. *Teraźniejszość — Człowiek — Edukacja*, 18, 2(70), 23–36.
- Wiśniewska, A. (2007). Seriale telewizyjne. *Przegląd Pedagogiczny*, 7, 180–191.
- Żochowski, R. (2022, 22 kwietnia). Zachowaj spokój — recenzja, opinia o serialu [Netflix]. Rodzinny dramat w nowobogackim sosie. *PPE.pl*. <https://www.ppe.pl/recenzje/299389/zachowaj-spokoj-2022-recenzja-serialu-netflix-rodzinny-dramat-w-nowobogackim-sosie.html>
- Kuzmenko, O. (2012). Kino yak instrument formuvannya natsionalnoi identychnosti. Ukrainskyi kontekst. *Kultury wschodnioslowiańskie oblicza i dialog*, 2, 66–75. <https://doi.org/10.14746/kw.2012.2.8>
- Likhnevskaya, T. (2012). Shliakhy ta metody hromadianskoho vykhovannya amerykanskoi molodi. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykholohiia*, 36, 338–342. <https://doi.org/10.1016/j.phpro.2012.06.170>
- Lubenets, I. (2016). Kibernasylystvo (kiberbulinh) sered uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. *Jurnalul juridic national: teorie si practică*, 3, 178–181.
- Lushpai, L. (2010). Bulinh yak sotsialno-pedahohichna problema ta shliakhy yii vyrishennia (na prykladi dosvidu serednikh zahalnoosvitnikh shkil Velykoi Brytanii). *Ukrainoznavchyi almanakh*, 4, 126–131.
- Medianiana. (2019, November 7). “Pershi lastivky” yak metod poriatunku pidlitkiv vid suitsydu. “Novyi kanal” prezentuvav svii pershyi hostrosotsialnyi tryler. *Media Business Reports*. <https://mbr.com.ua/uk/news/mediananny/784-pervye-lastochki-kak-metod-spaseniya-podrostkov-ot-suicida-n>
- Melosik, Z. (2012). Mass media, tożsamość i rekonstrukcja kultury współczesnej. W W. Skrzydlewski, S. Dylak. (Red.). *Media — Edukacja — Kultura* (s. 32–49).
- Płowuszyńska, M. (2022). Serial jako medium edukacyjne, chyli młodzież i rodzina w serialach “Euforia” i “13 powodów”. *Studia edukacyjne*, 66, 135–155. <http://cse.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2023/01/66.pdf>
- Savelieva, S. (2019, August 30). Khto vbyv serial “13 prychn chomu” zarady zaivoi kopiiky. *Liza*. <https://liza.ua/uk/stars/tv-shows/kto-ubil-serial-13-prichin-pochemu-radi-lishnej-kopeczki/>
- Schaffer, E. R. (2018). A Review of the Werther Effect and Depictions of Suicide: 13 Reasons Why. *UC Verced Undegraduate Reserch Journal*, 10(2), 1–19. <https://doi.org/10.5070/M4102038937>
- Syavitri, A., & Rochmawati, D. (2018, August 25). Social Conflicts of Hannah Baker of “13 reasons why” movie script. *The 4th National Conference on Language and Language Teaching. English Education Department Faculty of Teacher Training and Education* (pp. 38–46).
- Tsilynko, I., & Tselynko, I. (2019). Vplyv mystetstva na moralni pochutti osobystosti. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologia, psykholohiia, pedahohika*, 9, 135–143.
- Vozdvyzhenskyi, K. (2019, December 27). “Pershi lastivky”. Tverezza rozmova zamist isteryk pro “synoho kyta”. *Texty.org.ua*. https://texty.org.ua/articles/98891/Pershi_lastivky_Tverezza_rozmova_zamist_isteryk_pro-98891
- Vykhodyt ukrainskyi serial pro nasylystvo i pidlitkovy suitsydy “Pershi lastivky” (2019, November 12). *Zhinochyi konsortsium Ukrainy*. https://wcu-network.org.ua/Zaxist_prav_dtei/news/Vixodit_ukrainskii_seral_pro_nasilstvo_pdltkovii_suicid_%C2%ABPersh_lastvki%C2%BB
- Wierzba, P. (2015). Edukacja w czasach popkultury. Pedagogika kultury popularnej we współczesnej praktyce edukacyjnej. *Teraźniejszość — Człowiek — Edukacja*, 18, 2(70), 23–36.
- Wiśniewska, A. (2007). Seriale telewizyjne. *Przegląd Pedagogiczny*, 7, 180–191.
- Żochowski, R. (2022, 22 kwietnia). Zachowaj spokój — recenzja, opinia o serialu [Netflix]. Rodzinny dramat w nowobogackim sosie. *PPE.pl*. <https://www.ppe.pl/recenzje/299389/zachowaj-spokoj-2022-recenzja-serialu-netflix-rodzinny-dramat-w-nowobogackim-sosie.html>

References (translated and transliterated)

Olena Rosinska

Borys Grinchenko Kyiv University, Ukraine

LIFE ON THE EDGE: ACCURATE ISSUES OF TV SERIES FOR TEENAGERS

The object of the research is series for teenagers as a special kind of artistic and educational content, which raises serious personal and social problems through entertainment. Such series as *13 Reasons Why* (USA, 2017), *Early Swallows* (Ukraine, 2019), *Stay Cool* (Poland, 2022), and *Red Rose* (UK, 2023) served as material for the research. They are devoted to the issues of teenagers’ suicide or death, bullying, etc. These series are united by the circles of issues they concern, which provides a possibility to analyze similarity of the methods, characters, and conflicts

while solving these problems. Moreover, studying the reaction to this content allows stating the availability of an intensive reaction of society, specifying the influence of the series for teenagers on the behavior of the latter in the real life and in social networks. The purpose of the research was to determine special media narratives, and analyze the characters' specifics in series reflecting the teenagers' problems as complicated psychological and social ones. Deep content analysis as well as comparative and narrative analyses were performed to implement this purpose.

The research results prove that taking into account special requests of the target audience of this content, the problems, the plot points, images of the characters, etc., are determined in a special way. Some problems exposed in the series for teenagers shock the adult audience and cause an intense media reaction. For example, after the series *13 Reasons Why*, the media wrote about the increased amount of requests for suicide in the Google search engine, and discussed an issue concerning harm or benefit from raising such painful issues in this format. In general, film content is quite a powerful tool of influence on social consciousness, especially on viewers of such an age that specifies a need to analyze the images, narratives, and problems of youth films. In particular, in our research, we aim at showing that certain social problems in the series hide even more serious ones that concern every teenager, as well as parents of teenagers. That is why the topicality of this content is indisputable.

Keywords: TV series; media content; adolescent problems; narrative.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.2023